

Rosa, Jacek Piotr

Poprawa konkurencyjności gospodarki Irlandii jako najważniejsze wyzwanie dla rządu

Rocznik Żyrardowski 4, 107-139

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jacek P. Rosa

Poprawa konkurencyjności gospodarki Irlandii jako najważniejsze wyzwanie dla rządu

Sytuacja makroekonomiczna Irlandii w 2005 r.

Sytuacja makroekonomiczna Irlandii jest bardzo korzystna. Kraj przez ostatnie 18 lat przekształcił się z najbiedniejszego członka Wspólnot Europejskich w jednego z najbogatszych i wciąż utrzymuje wysoką pozycję. Zgodnie z raportem ONZ¹ *Human Development Report*, Irlandczycy są drugim najbogatszym narodem na świecie. Według szacunków ONZ PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej wynosi dla Irlandii 37 738 USD (30 384 euro). Natomiast w zestawieniu ONZ uwzględniającym standard HDI (*Human Development Index*) wśród 177 krajów świata Irlandia zajmuje 8 miejsce (2 pozycje wyżej, w porównaniu z poprzednim okresem badań), wyprzedzając m.in. Japonię, USA, Belgię oraz Niderlandy.

Sukces irlandzkiej gospodarki w latach 90. sprawił, że wśród ekonomistów zaczęto mówić o „modelu irlandzkim”. Charakteryzuje się on wysoką dynamiką gospodarczą, pełnym zatrudnieniem, równowagą budżetową i nadwyżką w handlu zagranicznym.

Dynamika gospodarcza

Dynamika wzrostu gospodarczego utrzymuje się na wysokim poziomie 5%. Nie jest to poziom z lat 90. (patrz tabela 1) jednak dwukrotnie przekracza wartość średnią dla OECD i jest najwyższą wartością zarówno w strefie euro, jak i w UE-15. Jak przewiduje Ministerstwo Finansów Irlandii (październik 2005)² PNB w 2005 ma wzrosnąć o 5%, a według OECD o 2,6%.

Na tle innych gospodarek strefy euro Irlandia wykazuje wciąż bardzo dobre wyniki. Pojawiły się jednak niepokojące zjawiska w postaci osłabienia

¹ Raport z listopada 2005 *The Competitiveness Challenge 2005* przygotowany przez Forfas i Narodową Radę Konkurencyjności (NCC) Irlandii, NCC, Dublin, 2005, s. 68.

² *Monthly Economic Bulletin*, Department of Finance, October 2005.

Tabela 1. Stopa wzrostu gospodarczego Irlandii mierzona dynamiką PKB w odniesieniu do poprzedniego roku

Rok	Wartość w %
1992	4,1
1993	3,0
1994	7,4
1995	7,3
1996	7,4
1997	9,4
1998	7,8
1999	8,2
2000	9,2
1991–2000 ^{*)}	7,1
2001	6,2
2002	6,1
2003	4,4
2004	4,5
2005 ^{**}	5,0
2006^{**}	5,0

Statistical Abstract –1996, 2001 i 2003, CSO oraz Ministerstwo Finansów Irlandii:

^{*)} prognoza rządowa jako dynamika PNB,

^{**}) wartość średnioroczna dla okresu 1991–2000.

dynamiki eksportu i spadku produkcji przemysłowej w pierwszej połowie 2005 r. Pomimo niekorzystnych tendencji w postaci wzrostu cen ropy naftowej na rynkach światowych i utrzymującej się słabej koniunktury w trzech dużych gospodarkach strefy euro (Niemcy, Francja, Włochy) wzrost gospodarczy w 2005 r. ma wynosić 5,0%.

Jednak już nie handel zagraniczny jak to miało miejsce w latach 90., ale sektor budownictwa i konsumpcja wewnętrzna mają stanowić przyczynę wzrostu PKB. Dane za pierwszy kwartał 2005 r. wskazywały, że głównym motorem wzrostu był popyt wewnętrzny. Przewidywany na 5% wzrost konsumpcji wewnętrznej wynikał ze wzrostu wynagrodzeń w obu sektorach – prywatnym i publicznym. W pierwszym kwartale 2005 r. zarejestrowano 67 315 nowych samochodów. Było to o 15,9% więcej niż w pierwszym kwartale 2004 r. Wskaźnik dla pierwszego kwartału 2004 r. w porównaniu z pierwszym kwartałem roku poprzedniego wyniósł 4,1%. Wskaźnik wzrostu sprzedaży detalicznej w pierwszym kwartale 2005 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wyniósł 6,9%. „Te dane potwierdzają, że nasze fundamenty gospodarcze po-

zostają mocne. Ponownie Irlandia cieszy się niskim bezrobociem, wysoką stopą tworzenia miejsc pracy, rosnącymi dochodami, stabilnością budżetową, niską inflacją oraz trwałym wzrostem gospodarczym” – powiedział w lipcu 2005 r., prezentując raport rządu na temat sytuacji makroekonomicznej minister transportu M. Cullen (FF).

Jednak część ekonomistów w Irlandii zaczyna niepokoić się przyszłości koniunktury gospodarczej. Optymizm rządu oparty jest na przewidywaniu wzrostu konsumpcji wewnętrznej i zwiększeniu produkcji sektora budowlanego. Nie jest to model wzrostu, który sprawdzi się w długiej perspektywie czasu. Warto wskazać w tym miejscu na niepokojącą tendencję wynikającą z danych Centralnego Urzędu Statystycznego (CSO). W każdym z kwartałów 2004 r. dynamika wzrostu gospodarczego była niższa od poprzedniego kwartału. Jeszcze w pierwszym kwartale 2004 r. PKB Irlandii rósł w tempie 6,8%, w drugim i trzecim stopa wzrostu lekko przekraczała 4%, a w czwartym kwartale wynosiła 2,3%. Jeżeli dane za pierwszy kwartał 2005 r. kształtują się na poziomie 2,4%, to trudno oczekiwać, jak to czyni rząd, że w końcu roku gospodarka nagle przyspieszy i osiągnie roczną wartość stopy wzrostu PKB w wysokości 5%.

Oceny o końcu ery szybkiego wzrostu gospodarczego potwierdzali w 2005 r. czołowi ekonomiści i eksperci gospodarczy – (m.in. szef redakcji ekonomicznej „The Irish Independent” – B. Keenan i b. premier G. FitzGerald). Ich zdaniem nonsensem jest mówienie o utrzymaniu przez Irlandię w przyszłości stóp wzrostu gospodarczego rządu 5–6%. Lata dynamicznego wzrostu, określane latami „celtyckiego tygrysa”, miały inne podstawy. Ówczesny wzrost wynikał z szybkiego zwiększenia się zatrudnienia, a nie z poprawy wskaźnika wydajności pracy. Zdaniem Keenana, nierealne są oczekiwania, że Irlandia, utrzymując stopę wzrostu w wysokości ok. 5% rocznie, stanie się najbogatszym członkiem UE. Raczej mało prawdopodobne jest, by kraj tak słabo zarządzany i administrowany, jak Irlandia mógł prześcignąć Szwecję czy Danię. Wzrost kosztów w Irlandii wpływał na zwolnienie tempa wzrostu wydajności. Wszystkie nowe miejsca pracy pochodzą z sektora usług lub budownictwa. Duża część z nich jest zapełniana przez imigrantów, dzięki którym rynek pracy staje się bardziej elastyczny. Bez imigracji zarobkowej szybka ekspansja tych sektorów gospodarki nie byłaby możliwa. Jednak imigracja zarobkowa nie wpływa w zasadniczy sposób na zmiany w wydajności pracy. Pracochłonne usługi z definicji mają niższą wydajność pracy niż przemysł, a jej wzrost jest wolniejszy. Dodatkowo zwraca on uwagę na fakt, że wolniejszy wzrost gospodarczy będzie miał negatywne konsekwencje dla wpływów podatkowych do budżetu kraju.

Sytuacja na rynku pracy

Od lat 90. Irlandia wskazywana jest jako modelowy przykład gospodarki nastawionej na tworzenie miejsc pracy. Ilość zatrudnionych w gospodarce zbliża się do 2 mln. Na koniec 2004 r. stopa bezrobocia wynosiła 4,3% – jeden z najniższych wskaźników w UE. Poziom zatrudnienia mierzony ilością osób zatrudnionych w Irlandii wzrósł w okresie styczeń – wrzesień 2005 o 5%, czyli o 96 200 osób. Około połowy nowych miejsc pracy wykorzystują imigranci z nowych państw członkowskich. Według danych Centralnego Urzędu Statystycznego (CSO) trzy z czterech nowo utworzonych stanowisk to stałe miejsca. Ilość zatrudnionych kobiet wzrosła o 6% (48 200), a mężczyzn o ponad 4% (48 000). Bezrobocie wynosiło 96 700 osób. Nieznacznie wzrosło ono w porównaniu z ubiegłym rokiem o 2 800 osób. Większość z nowych bezrobotnych to kobiety pracujące na niepełny wymiar godzin. W porównaniu z trzecim kwartałem 2004 r. w trzecim kwartale 2005 r. nastąpił wzrost osób zdolnych do pracy o 4,9%. Zatem łączna liczba zatrudnionych w gospodarce irlandzkiej wynosi 2 086 500 osób. Irlandia jest wciąż w czołówce państw UE, gdzie zatrudnienie i siła robocza wykazywały tendencję wzrostową. Szacuje się, że 40 tys. osób z łącznej liczby 99 tys. nowych pracowników na rynku pracy Irlandii to imigranci zarobkowi. Około 160 tys. pracowników, którzy nie posiadają irlandzkiego obywatelstwa aktualnie zatrudnionych jest w Irlandii. Po 20 tys. osób pracuje odpowiednio w sektorach: budowlanym, finansowym i hotelarstwie. Usługi budowlane i finansowe są najdynamiczniej rozwijającymi się gałęziami gospodarki, tworząc dodatkowe miejsca pracy w gospodarce. Ponadto 5 tys. imigrantów zatrudnionych jest w sektorze zdrowia. Pozostali to osoby zatrudnione w zakładach przemysłu przetwórczego. Tendencję wzrostową wykazuje zatrudnienie kobiet, których udział w całości siły roboczej wynosi 53%. Ilość zatrudnionych w przemyśle przetwórczym spadła o 11 tys. osób. 75% imigrantów zarobkowych do Irlandii pochodzi z 10 nowych państw członkowskich UE. Główny komentator ekonomiczny *The Irish Independent* B. Keenan w komentarzu pt.: „Boom miejsc pracy wzbudza poważne pytania” stwierdza, że jest coś zadziwiającego w gospodarce irlandzkiej. Przez rok wygenerowano o 5% więcej miejsc pracy niż w 2004 r. W porównaniu z najszybciej rosnącą dużą gospodarką świata – USA jest to o 2,5 razy większa dynamika. Z punktu widzenia gospodarki jest to nadzwyczaj pozytywne, że nowi imigranci przyczyniają się do podtrzymywania dynamiki wzrostu gospodarczego kraju. Bez nich nie byłoby to możliwe, ponieważ irlandzka siła robocza jest w pełni zatrudniona. Z punktu widzenia związków zawodowych nie jest to korzystne. Nowi pracownicy spoza Irlandii przyjmują warunki płacowe, których Irlandczycy nie chcą. Zatem w niektórych przypadkach następuje zja-

wisko zastępowania irlandzkich pracowników nowymi imigrantami. Imigracja wywołuje także osłabienie presji związków zawodowych na podwyżki płac. Dobrym przykładem jest przemysł przetwórczy, z którego w ostatnich 12 miesiącach odeszło 19 tys. Irlandczyków, a jednocześnie, w którym przybyło 8 tys. miejsc pracy (zapełnionych przez imigrantów spoza Republiki Irlandii). Posłowie *Fianna Fail* z obszarów przygranicznych Republiki Irlandii z Irlandią Północną – J. Ellis i J. Gloennon wskazują na rosnące zjawisko zatrudniania na czarno pracowników z Europy Wschodniej i Irlandii Północnej w budownictwie i przemyśle rolno-spożywczym. Jednak wpływ imigrantów na gospodarkę należy ocenić jako pozytywny. Gwarantują oni, że np.: miejsca w przeżyającym kryzys przemyśle przetwórczym byłyby utracone na rzecz innych państw i regionów świata, gdyby nie akceptacja przez imigrantów niższych płac. Ekonomisci krytykują także nieelastyczność wcześniej zawartych porozumień między związkami zawodowymi a przemysłem w sprawie podwyżek płac niezależnie od wzrostu wydajności. Niski wzrost wydajności pracy czyni podwyżki nieuzasadnionymi. Firma konsultingowa *Davy Stockbrockers* w raporcie wskazuje na utratę pozycji konkurencyjnej w przemyśle, a szczególnie w tych jego segmentach, które są własnością irlandzką. Imigranci z pewnością przyczynią się do obniżenia kosztów pracy przedsiębiorstw irlandzkich.

Sytuacja w handlu zagranicznym

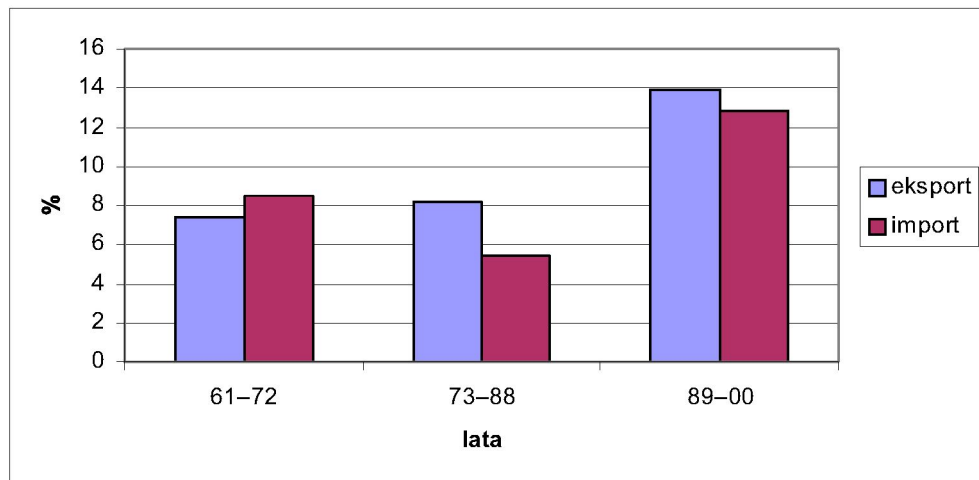
Nadwyżka w handlu zagranicznym utrzymuje się na poziomie 2004 r. 33 mld euro, czyli 22% PKB. Dodatkowo saldo było jednak niższe niż w 2003 r. Niepokojąca tendencja spadku dynamiki obrotów oraz spadku nadwyżki w handlu zagranicznym występuje od 2002 r. Jak się przypuszcza jest to wynikiem osłabienia pozycji konkurencyjnej kraju na rynkach światowych oraz konsekwencją zwiększenia cen ropy naftowej i aprecjacji euro.

Należy pamiętać, że motorem wzrostu gospodarczego Irlandii był od początku dekady lat 90. eksport (wykres 1). Po wejściu do Unii Europejskiej tempo wzrostu eksportu uległo wyraźnemu przyspieszeniu z 7,4% rocznie w latach 1961–1972 do 10,6% w latach 1973–2000.

W okresie 1989–2000 średnioroczne tempo wzrostu eksportu osiągnęło prawie 14% i było ponad 2-krotnie wyższe niż tempo wzrostu PKB w tym okresie. Wskazuje to na silną orientację proeksportową. Jest to bowiem jedna z najwyższych relacji wzrostu eksportu do PKB wśród krajów UE. Jest to również tempo wysokie w stosunku do wzrostu całego eksportu UE.

Mimo tego, że tempo wzrostu eksportu i importu było w całym okresie po akcesji do UE wysokie, aż do roku 1986 r. saldo wymiany handlowej było ujemne. Główną tego przyczyną była niska konkurencyjność gospodarki irlandzkiej. Trwało to aż 14 lat od chwili akcesji do UE, zanim Irlandia osiągnęła

Wykres 1. Średnioroczne tempo wzrostu eksportu i importu w Irlandii w latach 1961–1972, 1973–1988, 1989–2000 (w % w stosunku do poprzedniego roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Statistical Abstracts 1960–2001*, CSO.

dotądnie saldo bilansu handlowego, a obrotów bieżących jeszcze dłużej, bo aż do roku 1991.

Wzrost eksportu nastąpił w dużej mierze dzięki BIZ. „Napływ BIZ, szczególnie do przemysłu przetwórczego, który w ostatnich latach może być określony mianem swoistego fenomenu miał decydujący wpływ na rozwój gospodarczy Irlandii w ostatnich 3 dekadach. Dziś sektor zagraniczny stanowi więcej niż połowę całego zatrudnienia i produkcji (Irlandii – J.R.). Przedsiębiorstwa utworzone przez zagranicznych inwestorów, które już nie są jak dawniej zorientowane w kierunku W. Brytanii, ale eksportują na szerszy zakres rynków, przyczyniły się do redukcji zależności Irlandii od brytyjskiej gospodarki i jej cykli koniunkturalnych”³.

Również dynamika zmian w eksporcie Irlandii na tle państw kohezyjnych oraz na tle dużych gospodarek UE wypada dla Irlandii bardzo korzystnie. Szczególnie wysoka dynamika eksportu miała miejsce w latach 1990, czego nie można powiedzieć ani o państwach kohezyjnych, ani o 4 dużych gospodarkach UE (W. Brytania, Francja, Niemcy i Włochy).

³ J. Volz, *Ireland – Strong Employment and Economic Growth with Low Inflation* – „Economic Bulletin”, vol. 35, nr 4, DIW, Berlin 2004, s. 21–22.

Tabela 2. Tempo wzrostu eksportu w wybranych krajach UE w poszczególnych okresach: 1964–1973, 1973–1980, 1980–1986, 1986–1992

Średnioroczne tempo wzrostu	1964–73	1973–80	1980–86	1986–92
UE-4 ^{a)}	9,4	4,8	3,5	3,0
Irlandia	6,9	9,4	7,8	10,0
Grecja	14,6	9,0	5,4	2,7
Portugalia	.	.	.	9,9
Hiszpania	15,4	9,4	5,7	7,9
Odchylenie od tempa wzrostu UE-4 ^{a)}	1964–73	1973–80	1980–86	1986–92
UE-4 ^{a)}	x	x	x	x
Irlandia	-2,5	+4,6	+4,3	+7,0
Grecja	+5,2	+4,2	+1,9	-0,3
Portugalia	.	.	.	+6,9
Hiszpania	+6,0	+4,6	+2,2	+4,9

Źródło: IMF, International Financial Statistics Yearbook 1994, Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa.

^{a)} UE-4 – średnia arytmetyczna Niemiec, Francji, Włoch i W. Brytanii.

Gospodarka irlandzka jest typowym przykładem gospodarki „otwartej”, uzależnionej od handlu zagranicznego i *terms of trade*. Dane CSO wykazują niekorzystne tendencje w handlu zagranicznym. Załamanie wzrostu w drugiej połowie 2004 r. wynikało z osłabienia eksportu. W pierwszym kwartale 2005 eksport spadł. Tymczasem import wzrósł, co odbiło się na dynamice wzrostu gospodarczego. Również tymczasowe dane za drugi kwartał br. w dziedzinie handlu zagranicznego nie są pomyślne. Handel zagraniczny, który stanowił przyczynę sukcesu „celtyckiego tygrysa”, stał się w 2005 r. hamulcem wzrostu. Od 1990 r. obserwujemy stałą tendencję pogarszania się *terms of trade* dla gospodarki irlandzkiej. W związku z rosnącymi gwałtownie cenami ropy naftowej w 2005 r. tendencja ta uległa nasileniu. Ponadto długookresowa tendencja kształtowania się dynamiki konsumpcji wewnętrznej jest spadkowa. W 1999 r. i 2000 r. rosła ona w tempie ok. 8% rocznie, przewidywania na 2005 r. oscylują w granicach 5%. Zatem należy liczyć się z osłabieniem dynamiki gospodarczej po wyczerpaniu się wewnętrznych źródeł wzrostu. Ma to bezpośrednie przełożenie na emigrację zarobkową z Polski, która w sytuacji spadku dynamiki gospodarczej w Irlandii będzie jako pierwsza dotknięta utratą pracy.

Produkcja przemysłu przetwórczego

Aby zrozumieć to, co obecnie zachodzi w przemyśle przetwórczym Irlandii, trzeba sięgnąć wstecz do okresu po akcesji kraju do EWG. Po przy-

stąpieniu Irlandii do Wspólnoty tempo wzrostu produkcji przemysłowej uległo przyspieszeniu z 6,6% w latach 1961–1972 przed akcesją, do 8,0% w latach 1973–2000. Jednak wykazywało stosunkowo duże wahania. W pierwszym 16-leciu po akcesji (1973–1988) **tempo to uległo zwolnieniu**, co dotyczyło zwłaszcza roku 1975, kiedy produkcja przemysłowa spadła o 6% w stosunku do roku poprzedniego. Przemysł irlandzki przegrywał w tym okresie walkę konkurencyjną z przemysłami innych krajów UE w warunkach pełnego, niekontrolowanego otwarcia własnego rynku wewnętrznego na konkurencję zagraniczną. Dopiero w latach 1989–2000 tempo wzrostu produkcji przemysłowej uległo wyraźnemu przyspieszeniu. Było to niewątpliwie osiągnięcie, jeżeli uwzględnić, że w większości krajów UE tempo wzrostu produkcji przemysłowej miało wyraźną tendencję do obniżania się. To ożywienie produkcji przemysłowej w okresie 1989–2000 wyraźnie więc odróżniało Irlandię od innych krajów UE. Główną przyczyną tak wysokiego tempa wzrostu produkcji przemysłowej (w latach 1989–2000 tempo to wynosiło 12,7%) był fakt, że wzrost ten występował głównie w przemysłach wysokiej techniki, w których popyt na wyroby i usługi w nich wytwarzane był najszybszy.

Podobne zjawisko obserwujemy obecnie, kiedy ponownie przemysł przetwórczy Irlandii nie nadąża za zmianami na świecie. Gospodarka opiera się już w mniejszym stopniu na eksporcie produktów przemysłowych, niemniej jednak obecne zmniejszenie zatrudnienia w przemyśle przetwórczym jest wynikiem jego słabości konkurencyjnej.

„Przemysł został zderegulowany i zliberalizowany przez kolejne rządy w latach 90., szczególnie po tym, jak Agencja ds. Konkurencji (Competition Authority) otrzymała więcej władzy i środków w 1996 r. Produkcja przemysłowa rosła równoległe z PKB, dla którego dane z maja 1999 r. wskazują wzrost o 8,2% w stosunku do poprzedniego roku”⁴.

Raport Forfas z 2002 r.⁵ stwierdza, że napływ BIZ do Irlandii w latach 90. przyczynił się do rozwoju przedsiębiorstw lokalnych. Korporacje transnarodowe stymulowały rozwój lokalnego przemysłu. Potrzebowały one bowiem silnej bazy przemysłowej dla własnego rozwoju, a ta powstała w odpowiedzi na zapotrzebowanie ze strony firm zagranicznych. *„Z czasem rozwinęły się ważne kontakty od strony podażowej, między krajowym i zagranicznym sektorem w Irlandii. Dodatkowo transfer technologii, B+R oraz techniki zarządzania wpłynęły na wzrost zatrudnienia w nowo powstałych firmach (irlandzkich – J.R.), szczególnie w latach 90”.*

⁴ *Western Europe 2000*, 3rd Edition, Europa Publications, Regional Surveys of the World, London 1999, s. 283.

⁵ *Forfas – Enlargement of the European Union, Forfas Submission to the National Forum on Europe*, Forfas, Dublin 2002.

Według danych Spisu Przemysłowego⁶, dotyczącego zatrudnienia, produkcji globalnej netto, produkcji na jednego zatrudnionego w 5 wybranych sektorach nowoczesnych technologii w 1995 r. na 13% zatrudnionych przypadało 52% produkcji w przemyśle przetwórczym. Były to takie firmy, jak np.: *Dell, Gateway, Intel, HP, Macintosh, Microsoft, Motorola, Northern Telecom*. Jeśli dodać do tego mniejsze firmy należące do kapitału zagranicznego, to okaże się, że 77% produkcji przemysłu przetwórczego Irlandii kontrolowane było w latach 90. przez firmy o kapitale zagranicznym. Podczas, gdy w latach 1987–1995 eksport produkcji przemysłowej w przekroju całej gospodarki Irlandii wzrósł o 260%, również rodzime firmy irlandzkie odnotowały imponujący wzrost eksportu o 155%.

Na poprawę wyników i zwiększenie konkurencyjności rodzimych firm złożyły się:

- polityka płacowa, u podstaw której leżały porozumienia partnerów społecznych;
- wzrost poziomu wykształcenia i kwalifikacji siły roboczej;
- usprawnienie zarządzania w wyniku przejęcia wzorców z BIZ;
- stabilna sytuacja makroekonomiczna;
- poprawa infrastruktury (w wyniku napływu Funduszy Strukturalnych).

Wpływ korporacji wielonarodowych na funkcjonowanie rodzimego przemysłu przejawiał się w formie zwiększenia ogólnego popytu wewnętrznego oraz stwarzania rynku na komponenty i usługi świadczone przez sektor rodzimy. Transfer technologii i narzucanie dostawcom wysokich wymagań w zakresie standardów technicznych i jakości produkcji wpływało też na poprawę konkurencyjności irlandzkich firm na rynkach międzynarodowych.

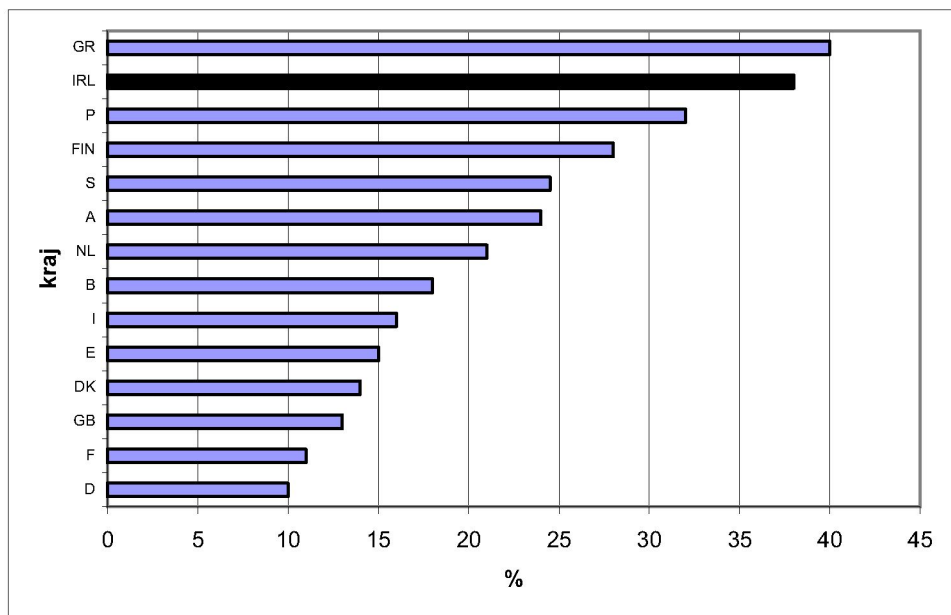
Wśród ekonomistów powszechnie przyjmowana jest teza o głębokich, pozytywnych zmianach w strukturze gałęziowej gospodarki Irlandii, które nastąpiły w latach 90. (wykres 2). Proces ten uległ zahamowaniu po 2000 r.

W celu zobrazowania przemian strukturalnych w przemyśle irlandzkim warto wykorzystać dane o aktualnej pozycji w ramach UE tych dziedzin przemysłu Irlandii, które w szczególnie wysokim stopniu objęte były BIZ. Dotyczyły to takich gałęzi, jak:

- przemysł komputerowy,
- pozostała część przemysłu elektronicznego,
- przemysł farmaceutyczny,
- pozostała część przemysłu chemicznego.

⁶ *The Celtic Tiger – The Great Misnomer*, raport Money Markets International (MMI), Stockbrokers Ltd, Dublin 1997.

Wykres 2. Szybkość przemian strukturalnych w przemyśle w poszczególnych państwach UE

Źródło: S. Ładyka, *Zmiany strukturalne i procesy dostosowawcze w przemyśle europejskim*, „Wspólnoty Europejskie” nr 1 (101) z 2000 r.

Tabela 3. Zatrudnienie i eksport wybranych gałęzi przemysłu

Gałęzie przemysłu	Zatrudnienie w tys. osób			Eksport poza UE w tys. euro		
	UE 1997 r.	Irlandia 1997 r.	Udział Irlandii w %	UE 1999 r.	Irlandia 1999 r.	Udział Irlandii w %
Przemysły nowe						
Przemysł maszyn biurowych i komputerów	204,9	15,3	7,5	94392	15113	16,0
Przemysł elementów elektronicznych	223,3	8,9	4,0	44127	2954	5,8
Przemysł sprzętu telekomunikacyjnego	323,0	3,6	1,1	52674	3053	5,8
Farmaceutyki	456,5	6,9	1,5	70583	6609	0,9
Pozostały przemysł chemiczny	2288,6	32,3	1,4	241402	15339	0,6
W tym podstawowych chemikaliów	533,7	6,1	1,1	102831	10017	9,7
Przemysły tradycyjne						
Przemysł spożywczy	2594,0	58,4	2,3	132900	7877	5,9
Przemysł drzewny	497,6	5,0	1,0	18090	161	0,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Panorama of the EU Business*, European Commission, France 2000.

Z danych tych wynika zasadniczy postęp w modernizacji struktury przemysłu Irlandii w latach 90., jeżeli uwzględnić, że⁷:

1. Około 7,5% całości zatrudnienia w przemyśle maszyn biurowych i komputerów UE pracuje w Irlandii, której ludność wynosi zaledwie 1% potencjału ludnościowego UE, czyli udział ten w przemyśle komputerowym jest ponad 7-krotnie wyższy niż wynikałoby to z udziału w potencjale ludności, przy czym w 1973 r. udział tego przemysłu nie przekraczał 1,0%. Równocześnie 1/6 eksportu sprzętu komputerowego UE przypada na Irlandię.
2. Przemysł farmaceutyczny prawie nie istniał w Irlandii przed 1973 r., a obecnie jego udział jest już 1,5-krotnie wyższy niż udział w ludności.
3. Imponujący jest postęp w przemyśle chemicznym, zwłaszcza wytwarzającym podstawowe chemikalia, jak np.: nawozy.
4. W wymienionych w powyższej tabeli najbardziej nowoczesnych przemysłach zatrudnienie łącznie wynosiło 1,8% całości zatrudnienia w UE, a w eksporcie 8,8% – wobec udziału Irlandii w ludności UE w wysokości 1%.

Dla porównania można podać, że w 1972 r., szacunkowo licząc, przemysły wysokiej techniki w Irlandii produkowały nie więcej niż około 1,0 mld euro, co stanowiło wówczas tylko 12% całej produkcji przemysłowej Irlandii, w tym udział przemysłu komputerowego nie przekraczał 1%, a przemysł farmaceutyczny praktycznie nie istniał⁸.

W strukturze przemysłu Irlandii zaszyły po akcesji do UE, a szczególnie po 1989 r. głębokie zmiany. Miejsce przemysłów tradycyjnych (głównie przetwórstwa rolnego, włókienniczego i papierniczego) zajęły przemysły nowoczesne – komputerowy, farmaceutyczny.

W raporcie Forfas z 2002 r.⁹ stwierdza się w rozdziale, poświęconym BIZ, że w szczególności w latach 90. przyczyniły się one do „*radykalnej restrukturyzacji bazy przemysłowej Irlandii w kierunku aktywności ukierunkowanej w większym stopniu na produkcję o wysokiej wartości dodanej, wymagającej bardziej wykształconej siły roboczej (...)*”¹⁰.

„*Analizując sektory dochodzimy do wniosku, że udział (BIZ – J.R.) zawiera się od mniej niż 20% w przetwórstwie mineralowym – poza metalowym do ponad 90% w przetwórstwie chemicznym (łącznie z farmaceutykami) i w podsektorze high-tech przemysłu elektromaszynowego – tzn. w: wytwórstwie instrumentów elektrycznych i elektronicznych. (...)* (Również – J.R.) dane

⁷ *Panorama of the EU Business. 2002* s. 130–139, 182–185, 328, 334, 335.

⁸ Jw.

⁹ *Forfas – Enlargement of the European Union, Forfas Submission to the National Forum on Europe*, Forfas, Dublin 2002, s. 16.

¹⁰ Jw., s. 16.

dotyczące zatrudnienia potwierdzają znaczenie sektorów *high-tech*¹¹. To samo można powiedzieć o eksporcie, w którym udział firm zagranicznych w przemysłach chemicznym czy elektronice oscyluje w granicach 88–96%. Tak więc BIZ wywierają ważny wpływ na strukturę produkcji i zatrudnienia w Irlandii.

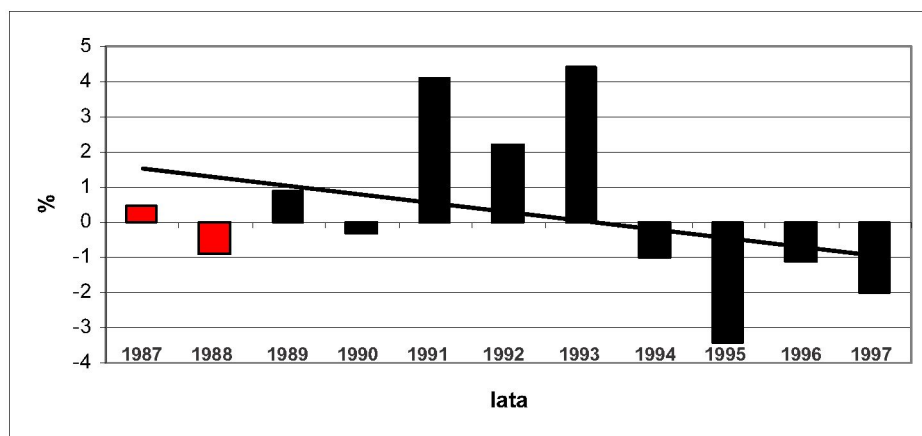
Nowoczesny charakter przekształceń gospodarki w Irlandii jest szczególnie widoczny w zestawieniu z odpowiednią sytuacją w Polsce. Na przykład w Irlandii, którą można przyjąć za przykład sukcesu gospodarczego, przy wzroście całej produkcji przemysłowej w latach 1981–1987 o 50%, produkcja wyrobów wysokiej techniki wzrosła o 150%¹². Tym samym relacja tempa wzrostu tych przemysłów do wzrostu całej produkcji przemysłowej wynosiła w Irlandii 3:1, podczas gdy przykładowo w Polsce w latach 1990–1998 – 0,9:1. Wskazuje to na zupełnie odmienny charakter rozwoju przemysłu w Polsce niż w Irlandii.

Wydajność pracy i kapitału

Kluczową dla analizy kwestii konkurencyjności gospodarczej jest sytuacja w dziedzinie efektywności wykorzystania pracy i kapitału.

Po akcesji Irlandii do EWG koszty jednostkowe pracy w Irlandii zmniejszyły się w stosunku do roku wyjściowego przed akcesją prawie o $\frac{1}{3}$. Natomiast od końca 1990 r. zaczęły ponownie rosnąć.

Wykres 3. Średnioroczne tempo wzrostu jednostkowych kosztów pracy w % w stosunku do poprzedniego roku w Irlandii w latach 1987–1997

Źródło: opracowanie własne na podstawie CSO.

¹¹ F. Ruane, H. Goerg, *The Impact of FDI on Sectorial Adjustments in Irish Economy*, National Institute Economic Review 2/1997, s. 79.

¹² „The Economist” z 16 stycznia 1988 r., Survey, s. 15.

W okresie przed akcesją jednostkowe koszty pracy utrzymywały się na ustabilizowanym poziomie z lekką tendencją zniżkową, a w wyrażeniu nominalnym nawet rosły¹³. Odbijało się to ujemnie na konkurencyjności produkcji irlandzkiej. Podstawowa część tej poprawy nastąpiła zwłaszcza w II okresie, to jest w latach 1989–2000. W tym okresie płaca realna wzrastała wolniej przy znacznym przyspieszeniu wzrostu wydajności pracy. Stało się to źródłem wzrostu konkurencyjności Irlandii w stosunku do innych partnerów z UE. Jest to niewątpliwie jeden z czynników sukcesów Irlandii w dekadzie lat 90. Według J. Volza¹⁴ na 11 lat (1987–1997) w 6 latach: 1988, 1990, 1994–1997 jednostkowe koszty pracy uległy obniżeniu w ujęciu realnym. Natomiast według danych UE¹⁵ na 12 lat (1989–2000) w 9 latach: 1989 i 1993–2000 nastąpiło obniżenie jednostkowych kosztów pracy.

Potwierdzone jest to w literaturze. „*Irlandzka gospodarka korzystała z przyspieszenia wzrostu w produktywności pracy w ostatnich latach. W tym samym czasie płace w Irlandii rosły powoli w porównaniu do innych partnerów handlowych, dzięki temu polepszając konkurencyjność gospodarki irlandzkiej*”¹⁶.

W latach 1989–2000 wzrost wydajności nabierał szybszego tempa i w drugiej połowie dekady osiągnął ponad 5% średniorocznie. J. Volz¹⁷ podaje, że w roku 1997 osiągnięto rekordowe tempo wzrostu wydajności pracy, która wzrosła o 7,3% w stosunku do roku poprzedniego¹⁸. Przyspieszenie po 1995 r. wskazuje na zależność od tempa napływu BIZ i inwestycji z Funduszy Strukturalnych. Lata po 1995 r. były bowiem okresem przyspieszonego napływu BIZ. Mniej wyraźny był wpływ inwestycji z Funduszy Strukturalnych UE. Najwyższy wzrost wydajności zanotowano bowiem po 1995 r., kiedy tempo napływu środków pomocowych było niższe niż w poprzednim okresie. Może to wynikać ze wspomnianego wyżej podziału zadań w działalności inwestycyjnej. W ramach tego podziału inwestycje środków pomocowych lokowano głównie w infrastrukturę, budownictwo, gospodarkę komunalną – mające mniejszy wpływ na wydajność pracy niż BIZ.

Tempo wzrostu wydajności kapitału w latach 1991–2000 było 1,5 raza wyższe niż w latach 1981–1990. Wskaźniki wydajności kapitału były najsłabsze w latach 1973–1988. W latach 1973–1980 wydajność kapitału wykazywała tendencję spadkową¹⁹.

¹³ EC economic data pocket book monthly 4/2001, s. 26 i 28.

¹⁴ J. Volz – Ireland...op. cit., s. 17–24.

¹⁵ EC economic data pocket book monthly 4/2001 s. 26 i 28.

¹⁶ Western Europe 2000, 3rd Edition, Europa Publications, Regional Surveys of the World, London 1999, s. 283.

¹⁷ J. Volz – Ireland...op. cit., s. 17–24.

¹⁸ Dane EC economic pocket book monthly 4/2002..., op. cit. podaje wartość dla 1997 r. 5,0%

¹⁹ Obliczenie własne na podstawie danych: Rocznik Statystyki Międzynarodowej GUS Warszawa z lat: 1981, 1984, 1987, 1991, 1994, 1997, 2000.

Badania przeprowadzone przez Irlandzki Instytut Zarządzania²⁰ wykazują znaczne zróżnicowanie wydajności pomiędzy przedsiębiorstwami zagranicznymi i firmami irlandzkimi w przemyśle przetwórczym, dochodzące do 5-krotnej przewagi firm z USA i 2-krotnej przewagi firm z UE nad firmami irlandzkimi.

Pozornie wydawać by się mogło, że wydajność firm krajowych daleko ustępuje zagranicznym. Stąd w niektórych raportach nt. gospodarki irlandzkiej pojawiały się zarzuty o dualnym charakterze przemysłu²¹. W rzeczywistości różnice w wydajności na jednego zatrudnionego między firmami zagranicznymi a krajowymi częściowo wynikają z przewagi technologicznej przedsiębiorstw zagranicznych, a częściowo wiążą się z praktykami korporacji wielonarodowych w zakresie cen transferowych. Z uwagi na stosowaną przez Irlandię niską stopę podatku od przedsiębiorstw, w interesie korporacji jest wykazywanie jak najwyższej produkcji w zakładach położonych na terenie Irlandii.

Według ostatniego raportu ws. konkurencyjności gospodarczej (*Global Competitiveness Index – GCI*) sporządzonego przez *World Economic Forum* Irlandia poprawiła o cztery miejsca w górę swoją pozycję konkurencyjną w świecie, zajmując 26 pozycję. Jednak wyniki w segmencie technologicznym obciążały ogólną konkurencyjność z powodu braku wystarczającego stopnia konkurencji między firmami świadczącymi usługi komputerowe. W dziedzinie technologii Irlandia zajęła 31 miejsce. Niekorzystnie wpływały na konkurencyjność technologiczną także: niski stopień dostępu do Internetu w szkołach, niski poziom patentów technologicznych, a także niezadowolająco mały stopień zainteresowania studiami w tej dziedzinie. Na wskaźnik w dziedzinie konkurencyjności technologicznej wpływają również: wydatki na badania i rozwój oraz współpraca przemysłu z uniwersytetami. Minister ds. Przedsiębiorczości M. Martin z zadowoleniem powitał poprawę miejsca Irlandii pod względem ogólnego stopnia przedsiębiorczości. Według E. Doyle z *Competitiveness Survey Group – University College Cork* wyniki Irlandii były dobre w dziedzinie jakości instytucji publicznych. Ten miernik oceniał niezależność systemu sądowego, respektowanie praw własności i poziom protekcji w uzyskiwaniu stanowisk. Nastąpił wzrost poziomu zaufania do instytucji publicznych w Irlandii po ostatnich skandalach, które zachwiały to zaufanie. Równoległe nastąpiła poprawa miejsca Irlandii, z 22 na 19, pod względem *Business Competitiveness Index*, wskaźnika oceniającego poziom wy-

²⁰ G. FitzGerald – *Ireland becoming one of EU's most prosperous countries*, „The Irish Times” z 2 maja 1998.

²¹ *Ireland 1995*, OECD Economic Survey, Paris 1996.

sublimowania zdolności operacyjnych i strategii firm. Po raz czwarty w ostatnich pięciu latach Finlandia zajęła pierwsze miejsce pod względem wskaźnika ogólnej konkurencyjności w świecie (GCI).

Mankamenty modelu irlandzkiego

Według opinii wielu instytucji międzynarodowych (m.in. ocena raportu ONZ – nt. *Human Development Index* oraz badania OECD) wśród najbogatszych państw świata społeczeństwo irlandzkie należy do najbardziej zróżnicowanych społeczeństw. W grupie 18 Irlandia zajmuje trzecią pozycję²² pod względem „względego ubóstwa”. Polityka gospodarczego wzrostu nie uwzględnia w satysfakcjonujący sposób potrzeb ubogich obywateli. Rząd argumentuje, że w latach 2003, 2004, 2005, czyli w latach, których jeszcze nie wzięto pod uwagę opracowując raport HDI, konserwatywno-liberalna koalicja *Fianna Fail- Postępowi Demokraci* przyjęła budżety, w których zagwarantowano wydatki na cele socjalne. Niemniej nie zmienia to faktu, że:

- ok. 5,2% obywateli Irlandii żyje w **ubóstwie**. Tylko Włochy i USA posiadają wyższy odsetek ubogich mieszkańców, wśród 18 uprzemysłowionych państw świata. Niepokojącym faktem jest ubóstwo wśród najmłodszych. Jak twierdzi agencja zajmująca się zwalczaniem ubóstwa (*Combat Poverty Agency*), 140 tys. irlandzkich dzieci żyje w ubóstwie. Dodatkowo, znacznie więcej dzieci w rodzinach o niskich dochodach, zagrożonych jest ubóstwem. Pomimo wyasygnowania z budżetu na 2006 r. 600 mln na wsparcie rodzin posiadających dzieci poniżej 6 roku życia brakuje odpowiedniego systemu opieki nad dzieckiem, wsparcia dla młodych rodziców.
- Irlandia zajmuje drugą po Włoszech pozycję pod względem poziomu **analfabetyzmu**, którym dotkniętych jest 22,6% Irlandczyków;
- Republika Irlandii jest jednym z najbardziej „niejednorodnych” rozwiniętych państw, z najzamożniejszymi 10% populacji, 9,7 razy bardziej bogatszymi od najuboższych 10% społeczeństwa. Wśród 30 najbardziej rozwiniętych państw świata, m.in. USA, Nowa Zelandia i Portugalia okazały się bardziej „niejednorodne” od Irlandii. W państwach, gdzie **przepaść socjalna** między bogatymi a biednymi jest tak wysoka, wzrost gospodarczy może mieć niewielki wpływ na redukcję ubóstwa;
- pomimo napływu środków pomocowych UE i sukcesów „celtyckiego tygrysa” w Irlandii nie udało się zbliżyć **zróżnicowanych poziomów rozwoju gospodarczego** między regionami. Wewnętrzne badania w Irlandii (*New Measures of Deprivation based on the Census of Population*

²² *Human Development Index*. Raport ONZ z września 2005.

1991–2002) ukazały, że irlandzki sukces gospodarczy nie przyniósł znacznych zmian w najbiedniejszych regionach Irlandii, które „nie nadążają za resztą kraju”, a liczne społeczności „zamknięte są w ubóstwie”. Na obszarach, takich jak płn.-zach. część Rep. Irlandii, Obszar środkowoza- chodni i hrabstwo Kerry na pd. zachodzie Irlandii istnieją problemy m.in. niższej jakości usług edukacyjnych. Nawet w czasach ekonomicznego sukcesu nie zaniknęły pewne „czarne punkty bezrobocia” na mapie Irlandii. Do najbiedniejszych regionów Irlandii zalicza się hrabstwo Donegal oraz obszar przygraniczny z Irlandią Północną. Północnoirlandzki konflikt sprawia, że na obszary graniczące z Irlandią Północną nie napływają inwestycje, obserwuje się także zanikanie biznesowych powiązań transgranicznych.

Reasumując dotychczasowe rozważania należy podkreślić, że **pomi- mo wielu mankamentów sytuacja gospodarcza Irlandii jest obecnie pomyślna i w najbliższych 2–3 latach nie rysują się poważniejsze za- grożenia mogące radykalnie wpłynąć na zmianę klimatu gospodarcze- go kraju.**

Jak argumentuje rząd koalicji Fianna Fail – Postępowi Demokraci wy- soki poziom życia społeczeństwa irlandzkiego osiągnięty w końcu lat 90. XX w. i utrzymywany aż do chwili obecnej jest wynikiem działań polegających na umiejętnym pogodzeniu mechanizmów rynkowych z aktywną polityką pań- stwa. Przypisuje się je kilku politykom partii Fianna Fail, m.in. Ch. McCreevy- ’emu (komisarz irlandzki w UE), Ch. Hughey (były premier Irlandii) i B. Ahernowi (obecny premier Irlandii).

Do przedsięwzięć tych zalicza się

- opanowanie zjawiska nierównowagi budżetowej na początku lat 1990,
- prowadzenie aktywnej polityki zachęcającej kapitał zagraniczny do inwe- stowania przy użyciu instrumentu w postaci relatywnie niskiej stopy po- datku korporacyjnego (CIT wynosi 12,5%),
- elastyczne przepisy rynku pracy oraz system socjalnych porozumień płacowych między związkami zawodowymi, pracodawcami i przedsię- biorcami, który gwarantuje stabilność dla inwestorów na rynku pracy,
- liberalizacja obrotów kapitałowych i zmniejszenie zasięgu sektora pu- blicznego w gospodarce,
- prowadzenie aktywnej polityki przemysłowej aż do świadomej polityki strukturalnej opartej na preferencjach strukturalnych przy naruszeniu neoliberalnego kanonu równorzędnego traktowania wszystkich partne- rów (*equal footing*)
- szerokie stosowanie ulg inwestycyjnych, ale opartych na wyborze przez państwo celów strategicznych – czyli o charakterze systemowym. Rząd Irlandii odrzucił zatem tezę, że ulgi systemowe zakłócają wolną konku-

rencję (*distorting competition*), narażając się na zarzuty ze strony Komisji Europejskiej²³.

Według powszechnej wśród ekonomistów opinii kontynuacja tych środków nie wystarczy, aby w długim okresie czasu utrzymać osiągnięty poziom bogactwa i dynamiki gospodarczej. Niezależni eksperci zwracają uwagę na zbliżające się zagrożenia związane z Irlandią. Wynikają one z globalizacji, zmian, które zaszły w UE po poszerzeniu o 10 państw ESW i ze wzrostu kosztów pracy w Irlandii.

Uważa się, że jeżeli rząd nie podejmie odpowiednich działań już obecnie (2005 r.) nie ma gwarancji, że dynamika z lat 90. i początku tej dekady będzie nadal się utrzymywać. Zaniepokojenie budzą tendencje osłabienia się dynamiki eksportu oraz stale rosnący poziom płac realnych, który w sektorze przemysłu przetwórczego wyprzedza wydajność pracy.

Pomimo że rozmiary, a więc znaczenie gospodarki Irlandii dla UE nie jest duże to zjawiska, które w niej zachodzą, mają duże znaczenie dla nas, choćby z uwagi na miejsca pracy, które gospodarka ta stwarza młodym Polakom.

Główne zagrożenia stojące obecnie przed gospodarką Irlandii

Według oceny Narodowej Rady ds. Konkurencyjności (NCC) problemy stojące 20 lat temu przed irlandzką gospodarką całkowicie różniły się od obecnych. Wówczas kluczowe było przywrócenie zaufania do gospodarki, określanej jeszcze w 1988 przez „The Economist” jako „*the poorest of the rich*” – najmniej rozwinięty i przeżywający najpoważniejsze problemy makroekonomiczne kraj EWG. W raporcie powołanej przez rząd specjalnej Komisji ds. Przeglądu Polityki Przemysłowej z 1991 r. zdefiniowano wówczas 4 główne rekomendacje dot. strategii gospodarczej i kierunku działań. Rząd konsekwentnie wdrożył je w życie, a pierwsze efekty zaczęły być widoczne od połowy lat 1990²⁴.

Kontynuacja tych działań bez uwzględnienia nowych zagrożeń innych dla już wysoko rozwiniętej i zintegrowanej z rynkiem światowym gospodarki

²³ Szerzej w pracy J.P. Rosa, *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych i środków finansowych WE na rozwój Irlandii po 1 stycznia 1973 roku*, Warszawa 2004, s. 307.

²⁴ Strategia rozwoju makroekonomicznego kraju realizowana przez Irlandię w latach 90. może stanowić częściowy przykład dla Polski. Szerzej: *A time for change – industrial policy for the 1990 s.* – Raport rządu irlandzkiego nt. Strategii rozwoju gospodarczego Irlandii w latach 90., dokument rządu Irlandii, Dublin 1992.

irlandzkiej jest niewystarczająca dla zapewnienia utrzymania wysokiej pozycji kraju w świecie. NCC wskazuje na 5 podstawowych zagrożeń:

- 2.1. Globalizacja i zwiększona konkurencja.**
- 2.2. Rosnąca baza kosztów działalności ekonomicznej.**
- 2.3. Przesunięcie od przemysłu przetwórczego do usług.**
- 2.4. Rosnąca rola wiedzy i wyzwanie technologiczne.**
- 2.5. Rosnąca jakość życia i wyzwanie demograficzne.**

Ad 2.1.

Globalizacja nie jest nowym zjawiskiem. Przyniosła w latach 90. więcej pożytku niż problemów. W wyniku liberalizacji przepływu kapitałów na świecie i postępującego spadku barier w dostępie do rynków do Irlandii napływały inwestycje zagraniczne. Obecnie gospodarka znajduje się na innym etapie rozwoju niż w latach 90. Wiele regionów świata konkuruje z Irlandią o kapitał zagraniczny. Są to wschodnie i południowo-wschodnie części Chin, Indie, Południowo-Wschodnia Azja i Europa Środkowa. Przejmują one inwestorów w takich dziedzinach, jak elektronika, usługi finansowe, usługi handlowe (*call-centres*), a nawet przemysł farmaceutyczny.

Wielu z nowych konkurentów Irlandii skopiowało irlandzką strategię rozwoju i wprowadziło niską bazę podatkową, stawiając na eksport jako motor rozwoju gospodarczego. Autorzy raportu na temat konkurencyjności Irlandii zwracają uwagę na fakt, że coraz większa ilość państw podejmuje działania gospodarcze w dziedzinach, które do niedawna uchodziły za zarezerwowane dla państw wysoko rozwiniętych. „*Obserwujemy obecnie trzecie stadium globalizacji charakteryzujące się przesuwaniem się działalności gospodarczej o wysokim stopniu czynnika wiedzy, takiego jak np.: badania państw rozwijających się, takich jak Chiny czy Indie*”²⁵. Ugruntował się już trend polegający na lokowaniu laboratoriów badawczo-rozwojowych w państwach rozwijających się. Zaprzecza to dotychczasowym teoriom. Według nich inwestycje B+R będą lokowane w państwach postindustrialnych z uwagi na dostęp do wykształconych pracowników, infrastrukturę naukowo-badawczą i poziom badań naukowych. Tymczasem obserwujemy odwrotne zjawisko. Inwestycje B+R realizowane są w dużej mierze wokół nowo powstających ośrodków gospodarczych w Indiach i Chinach. Liczba zagranicznych przedsiębiorstw działających w dziedzinie B+R w Chinach wzrosła z zerowego poziomu w 1993 r. do 700 obecnie²⁶. Wydatki chińskie na B+R wzrosły z 21 mld USD

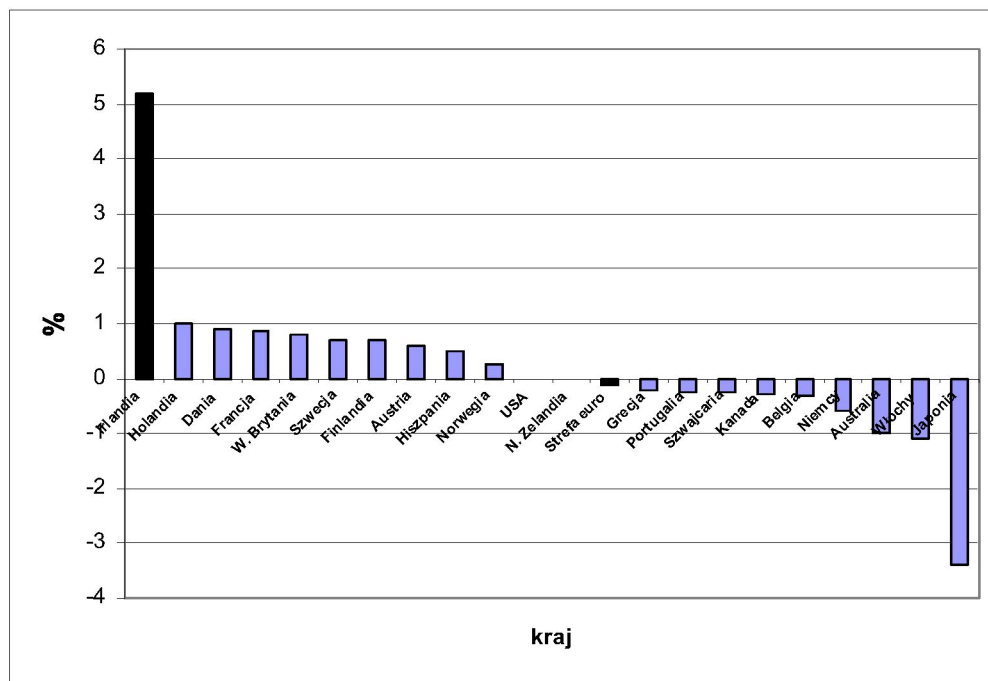
²⁵ *The Competitiveness Challenge 2005*, Forfas, NCC, Dublin 25.11.2005, s. 4.

²⁶ *TNC and the Internationalisation of R and D*, World Investment Report, UNCTAD, 2005.

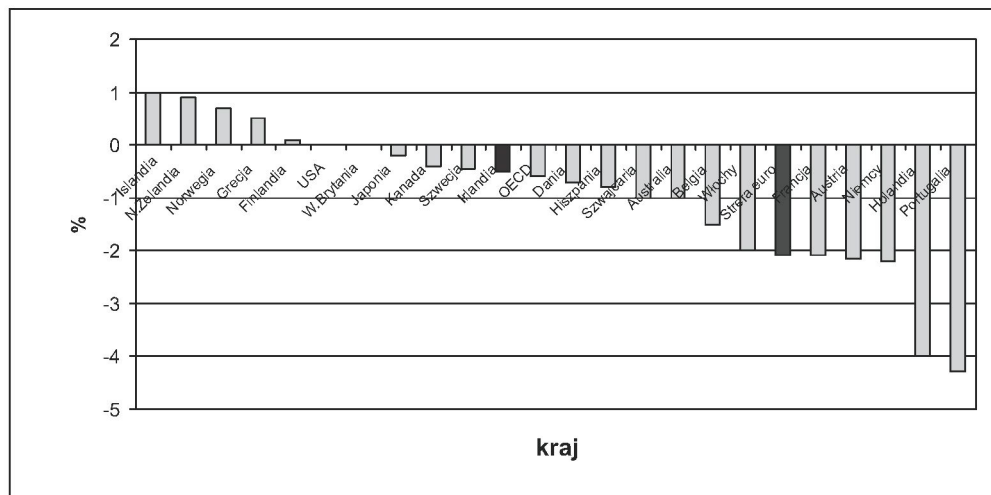
w 1996 r. do 84 mld w 2003 r. Są one jedynie niższe od USA (284 mld USD) i Japonii (111 mld USD).

Atrakcyjność rynku azjatyckiego wzmacnia dodatkowo czynnik demograficzny. Ilość osób dysponujących wystarczającym poziomem dochodu do nabycia dóbr i usług produkowanych o wysokiej jakości wzrosło w Chinach i Indiach. Tymczasem na tradycyjnych rynkach eksportowych Irlandii (USA i UE) nastąpi stagnacja lub nawet regres. Ekonomisci zwracają uwagę, że wyzwanie globalizacji dotyczy wszystkich państw rozwiniętych. Dotychczas empiryczne badania wskazują, że najlepiej z tym problemem radzą sobie gospodarki skandynawskie i Japonia. Irlandia w porównaniu z 2001 r. przesunęła się na skali odchylenia potencjalnego od realnego PKB w kierunku wartości ujemnych (wykresy 4 i 5). Oznacza to, że kraj ten (podobnie jak większość państw strefy euro) nie wykorzystuje już potencjału makroekonomicznego. Jeszcze w 2001 r. realny PKB był o prawie 6% wyższy od tego, który potencjalnie mógł zostać wytworzony przy 100-procentowym wykorzystaniu potencjału gospodarczego kraju. Irlandia korzystała na globalizacji. W 2005 szacowany realny PKB będzie niższy od potencjalnego o 0,5%.

Wykres 4. Odchylenie aktualnego PKB od potencjalnego PKB w % PKB, wg OECD na 2001 r.

Wykres 5: Odchylenie aktualnego PKB od potencjalnego PKB w % PKB, prognoza OECD na 2005 r.

Źródło: *The Economist*, 25 sierpnia 2005, s. 85.

Ad 2.2

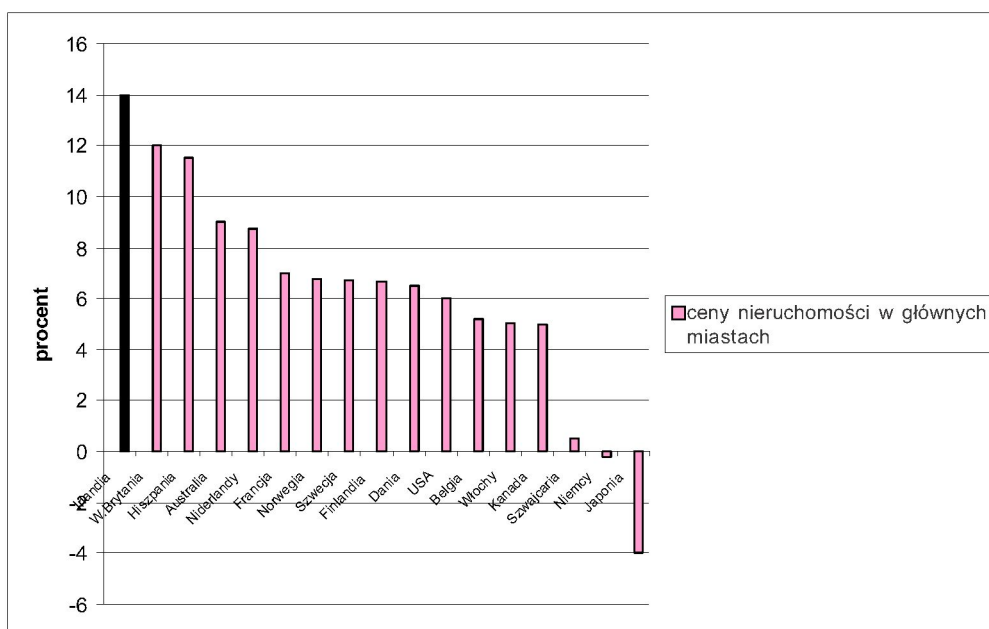
Zintensyfikowana konkurencja ze strony Indii i Chin oraz nowych państw członkowskich UE zbiegła się w czasie z szybkim wzrostem poziomu kosztów prowadzenia działalności gospodarczej w Irlandii. Według *Annual Competitiveness Report 2005*²⁷ średni koszt irlandzkich dóbr i usług wzrósł w okresie 2000–2004 o 20% w stosunku do partnerów handlowych Irlandii. Obniżyło to jej konkurencyjność poprzez podrożenie wartości eksportu. Jako przyczynę wskazuje się szybszy niż za granicą wzrost płacy realnej po 2000, ustabilizowanie się na wysokim poziomie kosztów stałych prowadzenia działalności gospodarczej (ziemia, nieruchomości, korzystanie z usług komunalnych, elektryczności, infrastruktury miejskiej, wynajem biur itp.) oraz aprecjacja euro w stosunku do dolara amerykańskiego.

W latach 2000–2003 średnioroczna inflacja w Irlandii wynosiła 4,5%. Było to dwukrotnie więcej niż wskaźnik w strefie euro. Boom ekonomiczny, którego dynamika została „odziedziczona” po dekadzie lat 90. spowodował, że popyt na pracę i inne czynniki wytwórcze wpłynął na wzrost cen. Europejski Bank Centralny tymczasem prowadził politykę niskich stóp procentowych, dodatkowo podsycając irlandzkie tendencje inflacyjne.

²⁷ *Annual Competitiveness Report* NCC, Dublin, wrzesień 2005.

Na dynamikę wzrostu cen ma dodatkowo wpływ kształtowanie się sytuacji na rynku nieruchomości w Irlandii. Ceny nieruchomości w wyniku niskiego stopnia nasycenia w stosunku do potrzeb oraz popytu, wynikającego w $\frac{3}{4}$ czynników demograficznych, a w $\frac{1}{4}$ z napływem do Irlandii imigrantów zarobkowych, kształtują się na poziomie najwyższym w strefie euro (nie licząc Luksemburga). Dynamika wzrostu cen nieruchomości jest najwyższa wśród wszystkich państw uprzemysłowionych na świecie (wykres 6).

Wykres 6. Porównanie wskaźników dynamiki wzrostu cen nieruchomości w latach 1996–2004 wśród wybranych państw uprzemysłowionych świata

Źródło: opracowanie własne na podstawie „The Economist” z 09.07.2005, s. 85.

Ceny powierzchni domów w niektórych przypadkach sięgają 58–60 mln euro. Są według szacunków międzynarodowych ekspertów przeszacowane o 20%.

- Do innych przyczyn wysokiej inflacji w Irlandii eksperci NCC zaliczają:
- Szybki wzrost wydatków publicznych ogłoszony w dniu 7 grudnia 2005 r. budżet jest po raz trzeci z rządu „budżetem socjalnym” – *caring budget*. Wydatki na cele socjalne są dominującą pozycją. Nazywany powszechnie „budżetem dobrobytu” plan wydatków na 2006 r. przewiduje wydatkowanie z łącznej kwoty 48,501 mld euro 25 mld euro na opiekę socjalną, rodzinę, w tym fundusz ubezpieczeń społecznych zdrowia dzieci.

- Szybki wzrost sumy udzielanych kredytów i rosące zadłużenie społeczeństwa. Kredyty zaciągane są na zakup nieruchomości, a także na zakup trwałych dóbr konsumpcyjnych, takich jak np.: samochody, powoduje stały wzrost cen tych towarów, które w koszyku dóbr i usług wliczanych do mierzenia stopy inflacji mają duży udział.
- Utrzymujące się praktyki regulowania i ograniczania swobodnej konkurencji w wielu dziedzinach działalności gospodarczej, takich jak np.: handel nieruchomości, handel detaliczny, transport.
- Duży wzrost kosztów usług, świadczonych przez rząd.

Dane CSO i Forfas za 2004 r. wskazują, że w porównaniu z 1995 r. jednostkowe koszty pracy wynosiły w 2004 r. ponad 300% kosztów z 1995 r. w przemyśle tekstylnym i ponad 150% w innych gałęziach przemysłu przetwórczego.

W reakcji na wzrost kosztów stałych działania przedsiębiorcy irlandzcy próbują ratować się zatrudnianiem pracowników z nowych państw członkowskich, płacąc im minimalną stawkę (7 euro za godzinę) lub nie rejestrując ich zatrudnienia przy uzgodnieniu niższej niż dopuszczalna stawki płacy. Wywołuje to wiele kontrowersji oraz sprzeciw związków zawodowych. J. O'Connor, przewodniczący Centrali Związkowej SIPTU stwierdził, że ma miejsce w gospodarce irlandzkiej już od dłuższego czasu proces zastępowania pracowników irlandzkich tańszymi imigrantami. Zdaniem ekonomistów napływ imigrantów oferujących tańszą pracę tej samej jakości, jaką wykonują pracownicy irlandzcy wywołuje skutek w postaci osłabienia presji na podwyżki płac. P. McArdle – główny ekonomista *Ulster Bank* wskazuje na empiryczne potwierdzenie teoretycznych przypuszczeń. Przyczyną wolniejszego wzrostu wpływów z podatku dochodowego niż wynikałoby to z dynamiki zatrudnienia jest coraz większy udział imigrantów na rynku pracy. Obniżają oni pensje oraz częściowo pracują w szerej strefie, nie płacąc podatków.

Ad 2.3

Dane statystyczne niezbiecie wskazują na zagrożenie w postaci niekontrolowanego przesunięcia z przemysłu przetwórczego do usług. Irlandia przez całą dekadę lat 90. budowała swój dobrobyt na eksporcie farmaceutyków i produktów elektronicznych. Tymczasem zatrudnienie w przemyśle przetwórczym od 2001 r. spada. Największe zmniejszenie miejsc pracy nastąpiło w pracochłonnych sektorach: przemyśle lekkim, papierniczym i produkcji komputerowego *hardware*. Działalność gospodarcza w Irlandii w tych sektorach stała się zbyt droga. Również międzynarodowe przedsiębiorstwa farmaceutyczne przenoszą produkcję poza Irlandię. Wysokie koszty zniechęciły wielu inwestorów do dalszego działania w Irlandii. W sierpniu 2005 r. decyzję

o zamknięciu przedsiębiorstwa produkcyjnego w Donegal podjęła amerykańska firma *Hospira*, która jest producentem urządzeń sprzętu medycznego. Zwolniono 560 osób. Również producent z branży elektronicznej *Quantum Corporation* podjął w sierpniu 2005 r. decyzję o zamknięciu przedsiębiorstwa w Dundalk. Od 2006 r. ma on zwolnić 250 osób i przenieść produkcję do Europy Wschodniej. W reakcji na wycofywanie się kapitału międzynarodowego z Irlandii Minister Przedsiębiorczości, Handlu i Zatrudnienia M. Martin zwrócił się do państwowej agencji wspierania inwestycji zagranicznych IDA o podjęcie kroków w celu zastąpienia wycofywanych inwestycji nowymi. Poseł opozycyjnej *Fine Gael* F. O'Dowd stwierdził, że zamykanie zagranicznych przedsiębiorstw w Irlandii jest niepokojącym przykładem utraty konkurencyjności.

Reasumując: wydajność pracy w sektorze przetwórczym spadła, a koszty uległy zwiększeniu. Zdaniem wielu ekonomistów dzieje się tak wskutek samozadowolenia rządu i sektora prywatnego z inwestycji, które nie są na niezbędnie wysokim poziomie technologicznym i nie wpływają na podniesienie wydajności. Zamiast zaradzić zjawisku pogarszania się konkurencyjności przemysłu mnożą się głosy o tym, że rzekomo sektor przemysłu przetwórczego jest gasnącą gałęzią gospodarki i trzeba koncentrować się na przedstawieniu na tory gospodarki informatycznej. Procesy deindustrializacji są bolesne. Wielka Brytania, która ma londyńskie centrum absorbujące usługi informatyczne, czy USA, których gospodarka w dużym stopniu oparta jest na związkach między *Silicon Valley* a przemysłem dokonały bolesnej transformacji z gospodarek opartych na sektorze przemysłu do gospodarek z dużym udziałem sektora usług informatycznych. Należy także pamiętać, że te 2 państwa są dużo bardziej zorientowane na wolny rynek niż Irlandia. Na niekorzyść Irlandii przemawia także fakt, że USA i Wielka Brytania mogły zdevaluować swoje waluty, a Irlandia nie ma takiej możliwości. Irlandia nie ma centrum finansowego jak Londyn, a uniwersytety nie dorównują czołówce światowej. Baza produkcyjna w dużej części jest własnością zagraniczną, a produkty mają zagraniczne licencje. Zatem zanim gospodarka irlandzka dokona przejścia z sektora przemysłu do usług informatycznych musi zostać przygotowany do tego grunt.

Ad 2.4

Zmiany, które w ostatnich 5 latach zaszły w technologii są nieporównywalne z żadnym poprzednim okresem rozwoju społeczeństw na świecie. Zrewolucjonizowano procesy prowadzenia działalności gospodarczej. Skrócono cykl produkcyjny w przemyśle przetwórczym i usługach. W rolnictwie na szeroką skalę (głównie w USA i państwach rozwijających się) zaczęto stosować wynalazki naukowe, w wyniku czego osiągnięto lepsze produkty tańszymi kosz-

tem. Jak stwierdza wielu ekonomistów szok naftowy związany z wojną iracką nie przeszedłby tak łagodnie, gdyby nie większa niż w latach 70. swoboda przepływu towarów na świecie oraz zastosowanie wydajniejszych metod produkcji przez nowo wschodzące duże gospodarki, takie jak chińska czy indyjska. Postępy technologiczne widoczne są szczególnie wyraźnie w przemyśle przetwórczym.

Ma to konsekwencje dla Irlandii, która w latach 90. korzystała z komparatywnej przewagi na innymi w postaci lepiej wykształconej siły roboczej oraz niższych kosztów pracy. Wówczas niedostępne były technologie obniżające cenę produktu tak wyraźnie, że opłacalne jest podjęcie ryzyka ulokowania produkcji np.: komputerów w Chinach. Obecnie te 2 czynniki przestały działać. Siła robocza za granicą jest również wykształcona, a koszty pracy w przemyśle przetwórczym w Irlandii wzrosły.

Istnieje poważne zagrożenie, że jeżeli w krótkim okresie irlandzkie przedsiębiorstwa nie będą w stanie zaabsorbować nowych technologii i stać się aktywnymi uczestnikami rynku światowego w dziedzinach nowej generacji Irlandia utraci swoją wysoką pozycję pod względem rozwoju makroekonomicznego na świecie. Naukowcy z NCC przewidują, że społeczeństwo informatyczne może wkrótce być uzupełnione przez społeczeństwo określane mianem: *biosociety*. Możliwości gospodarcze, które oferuje osiągnięty już poziom wiedzy w dziedzinie badań nad komórkami są niemal nieograniczone. Nowe nisze rozwoju rysują się w opiece medycznej, produkcji żywności i manipulacjami materiałami.

Ad 2.5

Podniesienie się poziomu PKB per capita nie jest bez znaczenia dla rozwoju świadomości ekologicznej i ukierunkowania zainteresowań społeczeństwa na jakość życia. „*Nasze zwiększone bogactwo narodowe doprowadzi do rosnących oczekiwań odnośnie jakości miejsc pracy (working life). Sukces naszej gospodarki doprowadzi do większej koncentracji na kwestiach zdrowia naszego społeczeństwa i wspólnot*” – stwierdzają autorzy raportu *The Competitiveness Challenge 2005*.

Oznacza to, że koszty działania gospodarczego wzrosną jeszcze bardziej. Irlandczycy przestaną akceptować niski poziom usług medycznych. W większym stopniu będą społeczeństwem „świadomej i wymagającej od producenta” konsumpcji. Rosnąca grupa ludzi w wieku poprodukcyjnym sprawi, że charakter usług publicznych i jakości ich świadczenia będzie musiał ulec poprawie. Oczekuje się, że w 2020 r. będzie 700 tys. osób po 65 roku życia (wzrost o 244 tys. ze stanu obecnego). Imigracja nie zapobiegnie starzeniu się społeczeństwa. Proces starzenia się społeczeństwa przebiegnie

jednak łagodniej i nieco później niż w innych państwach Europy Zachodniej z uwagi na stale wysoki przyrost naturalny.

Tabela 4. Synteza pozycji konkurencyjnej Irlandii (2005 r.)

<p>Mocne strony</p> <ul style="list-style-type: none"> – przyjazne dla biznesu otoczenie gospodarcze – łatwo przystosowująca się do nowych warunków siła robocza – członkostwo w Unii Gospodarczej i Walutowej i UE oraz fakt, że kraj ten jest jedynym angielskojęzycznym członkiem strefy euro – wciąż niska stawka CIT 12,5% – istniejąca baza przemysłu wysokich technik i czynnika wiedzy (usługi finansowe, nowoczesne niszowe przemysły spożywcze, produkcja urządzeń medycznych, przemysł farmaceutyczny i pozostała w Irlandii część przemysłu IT, która należy do najwyższej generacji produktów branży elektronicznej) – utrzymywanie przez Irlandię reputacji kraju o wysokiej elastyczności i zdolności do szybkiego reagowania na nowe wyzwania – doceniany wśród biznesmenów szybki sposób reagowania administracji państwowej na potrzeby przemysłu. Kontakt do premiera i ministrów rządu jest zawsze otwarty dla prezesów i CEO amerykańskich korporacji działających w Irlandii 	<p>Stabości</p> <ul style="list-style-type: none"> – wysokie stałe koszty prowadzenia działalności gospodarczej (logistyka, koszty komunalne, energia, wynajem biur i lokali itp.) – niska wydajność w tych sektorach gospodarki, które nie są poddane presji konkurencji międzynarodowej (dotyczy to sektora usług budowlanych i naprawczych na terenie kraju, produkcji przeznaczonej na lokalne rynki krajowe, usług sektora publicznego, transportu – z wyjątkiem transportu lotniczego) – niedorozwinięta infrastruktura informatyczna wewnątrz kraju i przeciążona infrastruktura transportowa – ograniczone doświadczenia firm krajowych w zarządzaniu innowacjami oraz w międzynarodowym handlu i marketingu (nie dotyczy to oczywiście Korporacji Transnarodowych, mających siedzibę w Irlandii) – mały rynek wewnętrzny – posiadający małe doświadczenie narodowy system badawczy w dziedzinie B + R
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> – przyspieszenie w światowym handlu usługami – rosnąca mobilność badań i działalności związanej z B+R – postępujące rozdzielenie związku między produkcją a usługami, osiągnięte dzięki możliwościom tworzoną przez informatyzację oraz logistykę – tworzenie ośrodków oferujących powiązane ze sobą wysokiej jakości usługi i działalność produkcyjną z dodatkową możliwością dostępu do zasobów skoncentrowanej tam siły roboczej – coraz bardziej mobilny i dostępny w skali globalnej zasób najlepszej jakości pracowników (<i>talent pool</i>) 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> – podatność na wahania globalnego popytu oraz na wahania kursowe – niski poziom wzrostu gospodarczego na tradycyjnych rynkach irlandzkiego eksportu do UE – wysoka zależność od importu energii – ograniczenia nałożone na Irlandię protokołem z Kyoto w emisji CO₂, co w efekcie hamuje działalność gospodarczą – konkurencja ze strony państw oferujących jeszcze niższe niż Irlandia podatki – rosnące obciążenie biznesu regulacjami – zaostrzona konkurencja o bezpośrednie inwestycje zagraniczne ze strony państw ESW i Azji – rosnące restrykcje UE nakładane na pomoc państwową dla przedsiębiorstw krajowych i inwestorów zagranicznych

Źródło: *The Competitiveness Challenge 2005*, Forfas i Narodowa Rada Konkurencyjności (NCC) Irlandii, NCC, Dublin, 2005, s. 11 oraz własna ocena.

Jednak wysoki przyrost naturalny w połączeniu z wydłużeniem się przeciętnego okresu życia sprawi, że koszty utrzymania nieprodukcyjnych grup społeczeństwa (do 15 roku życia i po 65 roku życia) wzrosną, przekładając się na jeszcze większe niż obecnie koszty pracy. Ekonomiści z instytutu ESRI przewidują, że old rate dependency ratio wzrośnie w Irlandii z 16,4 % w 2005 r., do 22,7% przed 2020 r. i do 51,5% w 2050 r.²⁸.

Spośród wszystkich 5 zagrożeń groźba wynikająca z niekorzystnych konsekwencji przemian demograficznych i zmian świadomości społecznej społeczeństwa wydaje się w mojej ocenie najmniejsza z uwagi na wysoką stopę przyrostu naturalnego, który będzie gwarantował stabilność popytu wewnętrznego.

Propozycje działań mających na celu wzmocnienie pozycji konkurencyjnej Irlandii

Poprawa pozycji konkurencyjnej Irlandii w wybranych segmentach produkcji i usług kierowanej na eksport

Autorzy raportu *The Competitiveness Challenge 2005* proponują, aby skoncentrować się na tych dziedzinach, które posiadają duży wkład badań i rozwoju oraz czynnika wiedzy. Irlandia nie jest w stanie konkurować z pracochłonnymi sektorami. Natomiast jest w stanie sprostać konkurencji tylko w tych dziedzinach, gdzie ma komparatywną przewagę w postaci już zainwestowanego kapitału w wiedzę, umiejętności, technologie.

Dotyczy to takich dziedzin gospodarki, jak:

- usługi finansowe;
- usługi związane z wykorzystaniem technologii informatycznej (*computer services*);
- produkcja farmaceutyków (szerzej inwestycje w przemysł chemiczny, gdzie wydajność w sektorze przemysłu chemicznego była w 2001 r. trzykrotnie wyższa w Irlandii niż w USA i prawie sześciokrotnie wyższa niż w UE);
- konkurencyjny sektor turystyki, nastawiony na wyspecjalizowanych odbiorców z USA i kontynentalnej Europy, dysponujących wysokimi dochodami, który umożliwi inwestycje w drogie hotele, pola golfowe i centra ekologicznej odnowy biologicznej.

²⁸ *Assessing Age-Related Pressures on the Public Finances, 2005–2050. Budget Perspectives 2005.* ESRI, Dublin 2005.

Ekspertsi przestrzegają jednocześnie przed zbyt pochopnym zastępowaniem przemysłu przetwórczego usługami. Podejście Irlandii do tzw. deindustrializacji powinno być bardziej zrównoważone i nie powinno charakteryzować się zbytnim pośpiechem. Irlandia nie posiada intelektualnej infrastruktury koniecznej dla tego przejścia. Powinny zostać podjęte kroki w kierunku położenia większego nacisku na przedmioty ścisłe w szkołach. Przykładowo powinien nastąpić wzrost pensji nauczycieli przedmiotów ścisłych i przyrodniczych, a spadek pensji nauczycieli innych przedmiotów. Bez tego rodzaju elastyczności nie jest jasne, w jaki sposób fundamentalne zmiany mogłyby zostać dokonane. Odpowiednie nisze w przemyśle irlandzkim istnieją, tak aby np.: z produkcji szkła i wyrobów szklanych w Waterford, czy z produkcji organicznej sektora rolnego uczynić szlagiery eksportowe, podobnie jak to robią inni w UE (Dania, Francja czy Włochy). Naiwne jest myślenie, że Irlandia jest gotowa transformacji w kierunku społeczeństwa opartego do wiedzy. Wysoki poziom kosztów pozwala przypuszczać, że będzie ona jeszcze bardziej bolesna niż w USA czy Wielkiej Brytanii.

Poprawa wydajności pracy w całej gospodarce

Wysoka wydajność nie może być wyłącznie domeną Korporacji Transnarodowych. Przedsiębiorstwa irlandzkie muszą w większym stopniu niż to ma miejsce obecnie przejmować standardy i zachowania obowiązujące w przedsiębiorstwach, dokonujących bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Rząd musi zacząć przeciwdziałać niepokojącemu zjawisku obniżenia się wydajności pracy w całej gospodarce w stosunku do średniej wartości UE. Według obliczeń ekspertów NCC, gdyby wydajność pracy w całej gospodarce równa byłaby wskaźnikowi USA, Dochód Narodowy Brutto *per capita* zwiększyłby się o 3 500 USD. Rząd ma tu duże pole do popisu, ponieważ wiele z dziedzin wykazujących najniższą wydajność jest własnością sektora państwowego. Ponadto rząd powinien zrealizować obietnicę zainwestowania kilkunastu miliardów euro w infrastrukturę drogową i telekomunikacyjną w perspektywie średniookresowej. W następnym Narodowym Planie Rozwoju powinien być to priorytet. Konieczne jest przy tym podejście planowe uwzględniające fakt, że przy rozwoju przestrzennym mechanizmy wolnego rynku nie mogą być jedynymi czynnikami określającymi kierunek działania.

Kluczowe jest podniesienie przez rząd nakładów na B+R. W 2001 rząd irlandzki przeznaczał ok. 0,1% PKB na B+R. Jest to dwukrotnie niżej niż średnia dla UE-15. Jeszcze gorzej wypada porównanie z Niderlandami (0,3%), Niemcami (0,35%), Finlandią (0,4%) czy Francją (0,45%). Tymczasem sektor prywatny w Irlandii przeznacza na B+R 0,7% PKB. Jest to poziom niższy niż w Szwecji (3,5%), ale powyżej wartości Hiszpanii (0,5%) czy Portugalii

(0,25%). W 2004 r. specjalny system zachęt mający na celu zwiększenie wydatków na B+R został wprowadzony w Irlandii. Jest on krytykowany obecnie za zbyt mały zasięg oddziaływania. Według OECD²⁹ za każdy 1 USD wydany na B+R przedsiębiorstwo otrzymuje podatkowe wsparcie w wysokości 5 centów w Irlandii, 7 centów w USA, 10 centów w W. Brytanii i 44 centów w Hiszpanii.

Inwestycje w naukę

Analizując potencjał ludnościowy Irlandii należy wspomnieć o wysokim na tle UE poziomie wykształcenia Irlandczyków. Udział ludności w wieku 20–30 lat z wyższym wykształceniem jest wyższy w Irlandii niż w W. Brytanii i innych krajach bogatszych. Około 50% młodych ludzi podejmuje naukę na trzecim szczeblu (tzn. na studiach i szkołach pomaturalnych). System kształcenia technicznego i zawodowego podporządkowany jest kierunkom rozwoju przemysłu i usług. Istnieją duże możliwości zdobycia kwalifikacji w ramach programów kształcenia w miejscu pracy. Według Ministerstwa Wykształcenia i Nauki Irlandii³⁰ w 1999 r. w Irlandii studiowało na tzw. III poziomie (*tertiary education*) ok. 118 tys. osób, co stanowiło 3,3% całej ludności kraju. Stanowiło to jeden z najwyższych poziomów wśród krajów UE.

Wyniki międzynarodowego studium porównawczego (*PISA – Program for International Student Assessment*)³¹ organizowane okresowo przez OECD okazują się dla Irlandii zwykle korzystne (tabela 5).

Irlandia znajduje się również powyżej średniej UE pod względem dostępności Internetu w szkołach. Świadczy o tym zestawienie w tabeli 6.

W studium przeprowadzonym przez OECD³² na podstawie danych UNESCO stwierdza się, że niektóre dziedziny wykształcenia są szczególnie ważne dla postępu w rozwoju technologicznym państw. Należy do nich sektor nauk przyrodniczych i inżynierskich. Pod względem udziału absolwentów kończących te kierunki w ogólnej wielkości zatrudnienia Irlandia na 23 analizowane państwa OECD zajmuje 1 miejsce (wskaźnik: 0,25%). W porównaniu ze średnią dla OECD (0,09%) i dla UE (0,11%) jest to ponad dwukrotnie więcej (wykres 1).

²⁹ *Technology and Industry Outlook, OECD Science, 2004.*

³⁰ Higher Education Authority, *Statistical Yearbook of Ireland* Department of Education and Science, 2001.... op. cit., s. 87.

³¹ PISA jest standardowym międzynarodowym badaniem stanu wiedzy uczniów w wieku 15 lat (9 klasa gimnazjum) w określonych dziedzinach wiedzy, przeprowadzanym przez OECD co 3 lata. Wyniki studium uważane są za najbardziej miarodajne źródło dla porównań stanu szkolnictwa na świecie.

³² www.oecd.com/human-resources – flows of graduates in science and engineering, as a percentage of total employment, 1996.

Tabela 5. Miejsce poszczególnych krajów pod względem osiągniętych wyników przez uczniów – Wyniki studium porównawczego PISA OECD

Czytanie	Matematyka	Nauki przyrodnicze
1. Finlandia	1. Japonia	1. Korea Płd.
2. Kanada	2. Korea Płd.	2. Japonia
3. Nowa Zelandia	3. Nowa Zelandia	3. Finlandia
4. Australia	4. Finlandia	4. W. Brytania
5. Irlandia	5. Australia	5. Kanada
6. Korea Płd.	6. Kanada	6. Nowa Zelandia
7. W. Brytania	7. Szwajcaria	7. Australia
8. Japonia	8. W. Brytania	8. Austria
9. Szwecja	9. Belgia	9. Irlandia
10. Austria	10. Francja	10. Szwecja
11. Belgia	11. Austria	11. Czechy
12. Islandia	12. Dania	12. Francja
13. Norwegia	13. Islandia	13. Norwegia
14. Francja	14. Liechtenstein	14. USA
15. USA	15. Szwecja	15. Węgry
16. Dania	16. Irlandia	16. Islandia
17. Szwajcaria	17. Norwegia	17. Belgia
18. Hiszpania	18. Czechy	18. Szwajcaria
19. Czechy	19. USA	19. Hiszpania
20. Włochy	20. Niemcy	20. Niemcy
21. Niemcy	21. Węgry	21. Polska
22. Liechtenstein	22. Rosja	22. Dania
23. Węgry	23. Hiszpania	23. Meksyk
24. Polska	24. Polska	24. Włochy
25. Grecja	25. Łotwa	25. Liechtenstein
26. Portugalia	26. Włochy	26. Grecja
27. Rosja	27. Portugalia	27. Rosja
28. Łotwa	28. Grecja	28. Łotwa
29. Luksemburg	29. Luksemburg	29. Portugalia
30. Meksyk	30. Meksyk	30. Luksemburg
31. Brazylia	31. Brazylia	31. Brazylia

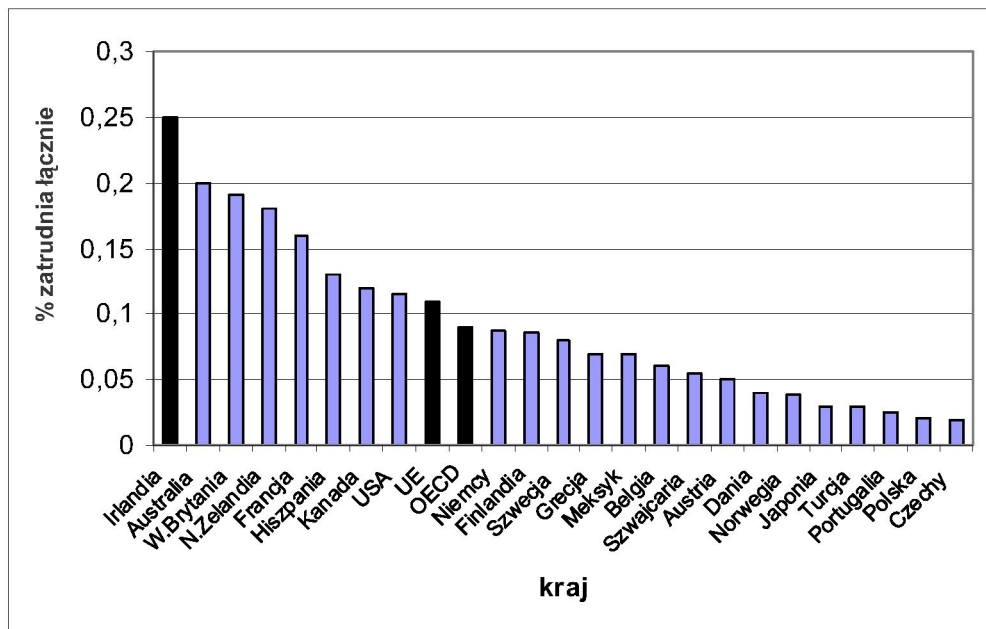
Źródło: *Lernen zum Erfolg*, Der Spiegel Special 3/2002.

Tabela 6. Dostęp do Internetu w szkołach EU

Kraj	Ilość komputerów z dostępem do Internetu przypadająca na 100 uczniów
1. Dania	23,0
2. Luksemburg	22,0
3. Finlandia	13,0
4. Szwecja	12,0
5. W. Brytania	7,0
6. Austria	6,0
7. Irlandia	5,0
8. Belgia	4,0
UE-15	4,0
9. Francja	3,9
10. Holandia	3,8
11. Hiszpania	3,7
12. Niemcy	3,0
13. Włochy	2,8
14. Grecja	2,2
15. Portugalia	2,0

Źródło: „Focus” 36/2002.

Wykres 7. Ilość studentów kończących kierunki inżynierskie i przyrodnicze jako odsetek zatrudnienia łącznie w roku 1996 (lub ostatnim dostępnym)

Źródło: OECD, na podstawie danych UNESCO.

W raporcie *The Competitiveness Challenge 2005* postulowane są następujące kroki mające na celu poprawę pozycji konkurencyjnej kraju:

1. Zwiększenie zakresu dostępności kształcenia dla wszystkich przedziałów wiekowych społeczeństwa irlandzkiego. Nauka nie może się ograniczać do osób poniżej 25 roku życia. Rząd powinien zareagować na alarmujące statystyki Komisji Europejskiej z 2005 r.³³, z których wynika, że w Irlandii tylko 7% populacji w przedziale wieku 25–64 uczestniczy aktywnie w programach szkolenia i edukacji. Liderami są państwa skandynawskie, których wartości są 4–5-krotnie wyższe od irlandzkich (Szwecja – 36%, Dania 27%, Finlandia 24%). Dla porównania w Polsce odsetek ten wynosi 5,5%, w Grecji 4%.
2. Rozwój systemu kształcenia na poziomie studiów doktoranckich, przeznaczonego dla pracujących w przedsiębiorstwach osób, które zajmują się prowadzeniem doświadczeń naukowych czy działalności badawczo-

³³ *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training*, European Commission, 2005.

-rozwojowej³⁴. Podczas gdy system edukacji wyższej trzeciego stopnia powinien być bezpłatny i przeznaczony dla szerokich warstw społeczeństwa, to tzw. „*forth level education and research system*” powinien być przeznaczony dla pracowników przedsiębiorstw, które specjalizują się w tzw. *knowledge economy*. Według danych NCC, jeżeli rząd chce zrealizować do 2010 plan zwiększenia wydatków na B+R do 2,5% PNB – skumulowany brak osób ze stopniem doktora w dziedzinie nauk przyrodniczych w okresie 2004–2010 wynosi ponad 600 osób.

3. Wprowadzenie konkurencyjności między uczelniami w dostępie do publicznych środków na określone projekty badawcze.
4. Wzmocnienie kształcenia w dziedzinie nauk przyrodniczych i ścisłych kosztem przedmiotów humanistycznych.
5. Usprawnienie systemu szkolnictwa tak, aby przeciwdziałał pośpieszemu porzucaniu dalszej edukacji przez młodzież. Ma to znaczenie dla budowy *knowledge economy*, gdyż „*edukacyjny handikap ma ważne społeczne, egalitarne i konkurencyjne implikacje*”. Jakość irlandzkiego systemu szkolnictwa od stopnia podstawowego, przez średni do uczelni wyższych będzie miała kluczowe znaczenie czy kraj ten sprosta wyzwaniom ekonomii opartej na wiedzy.

Podsumowanie

Narodowa Rada Konkurencyjności (*National Competitiveness Council – NCC*) stwierdza, że w wielu dziedzinach gospodarki pozycja Irlandii jest słaba. Dotyczy to m.in. inwestycji w sektor B + R czy wykorzystania technologii informatycznej i telekomunikacyjnej. Rząd Irlandii powinien koncentrować się na tych dziedzinach, gdzie pozycja Irlandii jest słaba.

Głównym zadaniem stojącym przed gospodarką irlandzką, która ze względu na swe rozmiary zależna jest od gospodarki światowej jest stworzenie warunków koniecznych dla zapewnienia długotrwałego wzrostu w nadchodzących dekadach. Wydajność gospodarki jest dobrym miernikiem konkurencyjności. Im wyższa wydajność, tym większa konkurencyjność gospodarki. Ogólne wyniki wydajności gospodarki irlandzkiej nie są złe.

Jeżeli chodzi o poszczególne sektory, to Irlandia ustępuje wskaźnikom USA i innych państw UE. Dotyczy to takich dziedzin, jak: rolnictwo, handel detaliczny i hurtowy, budownictwo i ogólne usługi. Po raz pierwszy w tym

³⁴ Postulat ten znalazł odzwierciedlenie we wsparciu z budżetu państwowego uczelni wyższych zaangażowanych w tzw. *forth level education and research system*.

roku w raporcie NCC rozdzielono ocenę miejsca konkurencyjnego Irlandii w świecie od rekomendacji dotyczących stosowania prowadzonej przez rząd określonej polityki skierowanej na poprawę konkurencyjności. Zalecenia te obejmują działania takie, jak wzmocnienie sektora B+R, dofinansowywanie uczelni wyższych, czy aktywna polityka w dziedzinie odchodzenia od gospodarki opartej na proeksportowym sektorze przemysłu do wielokierunkowej i opartej na szerszych podstawach *knowledge economy*. Irlandia ustępuje konkurentom z Europy kontynentalnej oraz USA pod względem cen i kosztów. Ustabilizowały się one na znacznie wyższym poziomie w Irlandii.

Szczególnie wysokie koszty dotyczą sektora energetycznego oraz zarządzania odpadami. Pozytywnym czynnikiem jest to, że w ostatnim okresie dało się zauważyć osłabienie wzrostu kosztów ubezpieczeń, co jest efektem przemysłanej polityki rządu w tej dziedzinie.

Wnioski:

- 1. W rozwoju makroekonomicznym Irlandii od czasu jej akcesji do UE można wyróżnić wyraźne 3 okresy. Pierwszy to lata 1973–1988: okres stagnacji gospodarczej i braku perspektyw społecznych na znalezienie pracy w Irlandii. Emigracja i nierównowaga handlowa oraz budżetowa w połączeniu z wysoką inflacją nie dawały szans na rozwój makroekonomiczny kraju. Drugi to okres: 1989–2000 – lata pomyślnego rozwoju, charakteryzujące się przywróceniem równowagi budżetowej, obniżeniem inflacji i stworzeniem prawie 1 miliona miejsc pracy. Dzięki specjalizacji w sektorze usług finansowych oraz przemyśle farmaceutycznym i komputerowym Irlandia osiągnęła pozycję czołowego eksportera na świecie w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Trzeci okres trwa obecnie. Rozpoczął się od załamania dynamiki gospodarczej po atakach terrorystycznych z 11 września 2001. Towarzyszą mu nowe wyzwania w postaci rosnącej konkurencji wewnątrz UE (nowe państwa członkowskie) oraz globalizacji.**
- 2. Irlandia poszukuje obecnie nowej niszy specjalizacji. Stawia na stymulowanie wykształcenia i przeciwdziałanie negatywnym tendencjom deindustrializacji. Przesunięcie z sektora przemysłu do sektora usług jest jedynie kwestią czasu.**
- 3. Poprawa międzynarodowej konkurencyjności Irlandii wymaga zwiększenia wydajności pracy w przedsiębiorstwach, które są własnością kapitału krajowego. Przeciwdziałanie spadkowi pozycji konkurencyjnej kraju, który jest wynikiem wyższego poziomu życia**

z jednej strony i otwarciu gospodarki na konkurencję zewnętrzną jest obecnie najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi rząd Irlandii.

Improving the Competitiveness of Economy of the Republic of Ireland as the key challenge for the Government

Summary

In his article, the author first discusses the economic situation in the Republic of Ireland in 2005 and analyses the rate of economic growth between 1992 and 2006 (see; Table 1), and then moves on to analyse the labour market, foreign trade, the output of secondary industry and structural changes in it, and the productivity of labour and capital. This part ends with a critique of the so-called 'Irish model of Economy'. The following part of the paper discusses the main threats Irish economy is faced with, presented against its strengths and weaknesses, and then it recommends taking actions aimed at strengthening the competitiveness of the Republic of Ireland in selected areas of activity, e.g. in exports or science.